

journal homepage:

<https://www.supportscience.uz/index.php/ojhpl>

ARTICLE TITLE: THE PHILOSOPHICAL AND METHODOLOGICAL SIGNIFICANCE OF SPIRITUAL AND MORAL VALUES IN ENSURING SOCIAL STABILITY AND SECURITY

Ikromjon Usarov

Deputy Head of the National Guard Department for Tashkent City for the Organization of Public Order Protection, Lieutenant Colonel

i.usarov@mail.ru

Tashkent, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: spirituality, morality, values, stability, security, philosophy, methodology, society.

Abstract: This article analyzes the role of spiritual and moral values in social life and their philosophical and methodological importance in ensuring social stability and security. The author emphasizes the necessity of fostering qualities such as stability, tolerance, and unity in human consciousness through the system of spirituality and ethics. Furthermore, the paper discusses the harmony between national and universal values, their role in youth education, and their interconnection with social security.

Received: 04.04.26

Accepted: 05.04.26

Published: 06.04.26

MA'NAVIY-AXLOQIY QADRIYATLARNING IJTIMOYIY BARQARORLIK VA XAVFSIZLIKNI TA'MINLASHDAGI FALSAFIY-METODOLOGIK AHAMIYATI

Ikromjon Usarov

Milliy gvardiya Toshkent shaxri bo'yicha boshqarma boshlig'ini Jamoat tartibini saqlashni tashkil etish bo'yicha o'rinbosari, podpolkovnik

i.usarov@mail.ru

Toshkent, O'zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar: ma'naviyat, axloq, qadriyat, barqarorlik, xavfsizlik, falsafa, metodologiya, jamiyat.

Annotatsiya: Mazkur maqolada ma'naviy-axloqiy qadriyatlarning jamiyat hayotidagi o'ri va ularning ijtimoiy barqarorlik hamda xavfsizlikni ta'minlashdagi ahamiyati falsafiy-metodologik nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Muallif ma'naviyat va axloq tizimi orqali inson ongida barqarorlik,

bag'rikenglik, hamjihatlik kabi fazilatlarni shakllantirish zarurligini asoslab beradi. Shuningdek, milliy va umuminsoniy qadriyatlarning uyg'unligi, ularning yoshlar tarbiyasidagi o'rni va ijtimoiy xavfsizlik bilan uzviy bog'liqligi yoritib beriladi.

ФИЛОСОФСКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ ДУХОВНО-ПРАВСТВЕННЫХ ЦЕННОСТЕЙ В ОБЕСПЕЧЕНИИ СОЦИАЛЬНОЙ СТАБИЛЬНОСТИ И БЕЗОПАСНОСТИ

Икромжон Усаров

Заместитель начальника Управления Национальной гвардии по городу Ташкенту по организации охраны общественного порядка, подполковник
i.usarov@mail.ru
 Ташкент, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: духовность, мораль, ценности, безопасность, философия, общество.”

Аннотация: В статье рассматривается роль духовно-нравственных ценностей в жизни общества и их значение в обеспечении социальной стабильности и безопасности с философско-методологической точки зрения. Автор обосновывает необходимость формирования в сознании человека таких качеств, как устойчивость, терпимость и согласие через систему духовности и морали. Также анализируется гармония национальных и общечеловеческих ценностей, их роль в воспитании молодежи и связь с общественной безопасностью.

Kirish. Ma'naviy-axloqiy qadriyatlarning ijtimoiy barqarorlik va xavfsizlikni ta'minlashdagi falsafiy-metodologik ahamiyati zamonaviy sivilizatsiya taraqqiyotining chuqur qatlamlarida kechayotgan ma'naviy jarayonlar va ularni boshqaruvchi texnologik omillar bilan bevosita uzviy bog'liqdir. Insoniyatning ma'naviy hayoti — bu jamiyatning ichki energiyasini tashkil etuvchi murakkab tizim bo'lib, u ijtimoiy tartib, axloqiy uyg'unlik va xavfsizlikning g'oyaviy poydevorini yaratadi. Ma'naviyat inson tafakkurining, xatti-harakatining, ong va ongsizlik qatlamlarining o'zaro uyg'unlikda shakllanadigan ijtimoiy texnologiyasidir. Bu jarayonda qadriyatlar tizimi jamiyatni faqat ideologik jihatdan birlashtiribgina qolmay, balki undagi harakat, o'zaro ta'sir va rivojlanish mexanizmlarini ham boshqaradi. Shu bois, ma'naviy-

axloqiy qadriyatlar ijtimoiy barqarorlik va xavfsizlikni ta'minlovchi eng chuqur metodologik asos sifatida namoyon bo'ladi.

Zamonaviy ijtimoiy tizimlarda xavfsizlikni faqat tashkiliy va huquqiy mexanizmlar bilan ta'minlash mumkin emas. Chunki jamiyatning ichki muvozanati, insonlar o'rtasidagi ishonch, ijtimoiy birdamlik va mas'uliyat hissi — bularning barchasi ma'naviy jarayonlar orqali shakllanadi. Ma'naviy-axloqiy qadriyatlar ijtimoiy tizimni tartibga soluvchi yashirin, ammo eng kuchli "axloqiy kod" sifatida amal qiladi. Bu kod har bir insonning ongida faoliyat yurituvchi ruhiy algoritmdir; u jamiyatni ichki jihatdan muvofiqlashtirib, odamlar xulqining intizomini va bir-biriga nisbatan ishonchini boshqaradi. Shu ma'noda, ma'naviy jarayonlar ijtimoiy barqarorlik texnologiyasining ma'naviy dasturi vazifasini bajaradi — ya'ni inson ongini, irodasini va his-tuyg'ularini bir yo'nalishga safarbar etuvchi ichki mexanizm sifatida ishlaydi.

Asosiy qism. Ma'naviyat o'z mohiyatiga ko'ra, insonni ongli va mas'ul sub'yekt sifatida shakllantiradi. Bu jarayonning texnologiyasi insonning axloqiy reflekslari, ichki o'zini nazorat qilish qobiliyati, ijtimoiy adolat va burch tuyg'usini uyg'otishga qaratilgan murakkab tizimdir. Ma'naviyat — bu insonning o'zini va boshqalarni tushunish texnologiyasidir. U orqali inson o'zining ijtimoiy mavjudligi, boshqa insonlar va jamiyat oldidagi mas'uliyatini anglaydi. Ma'naviy qadriyatlar esa shu texnologiyaning asosiy dasturiy komponentlari bo'lib, ular axloqiy me'yorlarni, jamiyat bilan o'zaro aloqalarning muvozanatini, insoniy qadriyatlarni himoya qiluvchi ruhiy dastur sifatida amal qiladi. Bunday texnologik ma'naviyat modelida insonning harakati nafaqat tashqi tartib, balki ichki uyg'unlik tamoyiliga asoslanadi.

Ijtimoiy xavfsizlik — bu jamiyatdagi ishonch va barqarorlikning amaliy ko'rinishi bo'lib, u o'z mohiyatida ma'naviy muvozanatga tayanadi. Har qanday davlatning ijtimoiy tizimi faqat qonunlar yoki iqtisodiy mexanizmlar bilan emas, balki ma'naviy-axloqiy negizlar bilan mustahkamlanadi. Agar ma'naviyat yemirilsa, jamiyatning ichki uyg'unligi yo'qoladi, natijada xavfsizlik tashqi ko'rinishdagina saqlanib, ichki tartibsizlik va beqarorlik kuchayadi. Shuning uchun ma'naviy jarayonlar xavfsizlikning strategik infratuzilmasini tashkil etadi. Ularning samaradorligi axloqiy qadriyatlar tizimining kuchiga, insonlar o'rtasidagi ishonch va o'zaro mas'uliyat darajasiga bog'liq. Shu bois, ma'naviyat ijtimoiy texnologiyalarni tartibga soluvchi, ularni insoniylik bilan muvofiqlashtiruvchi bosh omildir.

Ma'naviy texnologiyalarni ijtimoiy tizimlarga integratsiya qilish — bu barqarorlikning yangi metodologiyasidir. Bu jarayon axborot, raqamli boshqaruv, ta'lim va tarbiya tizimlari orqali ma'naviy qadriyatlarni inson ongiga chuqur singdirishni nazarda tutadi. Yangi davrda ma'naviyatni saqlab qolish faqat og'zaki targ'ibot emas, balki ongni shakllantirishning ilmiy

asoslangan texnologik mexanizmlarini yaratishni talab etadi. Chunki ijtimoiy ongga raqamli axborotlar oqimi orqali tezkor ta'sir ko'rsatilayotgan davrda ma'naviy immunitetni mustahkamlash har bir jamiyatning strategik xavfsizlik masalasidir. Bunda ma'naviy-axloqiy qadriyatlar jamiyatni axborot manipulyatsiyalaridan, begonalashuv va ma'naviy individualizm xavfidan himoya qiluvchi ruhiy filtr vazifasini bajaradi.

Shunday qilib, ma'naviy-axloqiy qadriyatlar jamiyatdagi barcha jarayonlarni muvozanatlashtiruvchi ichki mexanizm bo'lib, ular ijtimoiy barqarorlik va xavfsizlikning falsafiy-metodologik mohiyatini tashkil etadi. Ularning faoliyat texnologiyasi inson ongini uyg'otish, ijtimoiy birdamlikni mustahkamlash va axloqiy mas'uliyatni ichki ehtiyoj darajasiga ko'tarishga qaratilgan. Bu jarayonni anglash, aslida, insonni o'zligini tanishga, jamiyatni esa o'z ruhiy muvozanatiga qaytarishga xizmat qiladi. Shu bois, ma'naviyat ijtimoiy mavjudlikning ichki quvvati, uning xavfsizlikni ta'minlovchi ma'naviy texnologik yuragi sifatida namoyon bo'ladi. Ma'naviy-axloqiy qadriyatlar ijtimoiy tizimni uyg'unlashtiruvchi ichki dastur bo'lib, ular bo'lmagan jamiyat tashqi barqarorlikni saqlab turgandek ko'rinsa-da, aslida ichki beqarorlik girdobida qoladi. Shuning uchun ma'naviy jarayonlarni texnologik boshqaruv bilan uyg'unlashtirish — zamonaviy barqarorlikning eng yuqori falsafiy shaklidir.

Ma'naviy-axloqiy qadriyatlarning ijtimoiy barqarorlik va xavfsizlikni ta'minlashdagi falsafiy-metodologik ahamiyati masalasi inson, jamiyat va davlat o'rtasidagi o'zaro munosabatlar tizimining ma'naviy ildizlari bilan chambarchas bog'liq bo'lib, bu jarayonni faqat sotsial yoki huquqiy yo'nalish doirasida emas, balki falsafiy va ma'naviy jarayonlar hamda texnologiyalar sintezida o'rganish zarurdir. Har qanday ijtimoiy tizimda barqarorlikning asosi — insonning ma'naviy darajasi, uning qadriyatlar olamiga nisbatan munosabati va shu qadriyatlarning jamiyatdagi ijtimoiy funksional tizimlar bilan uyg'unligidir. Shu ma'noda, ma'naviyat xavfsizlik texnologiyasining ichki, ammo eng muhim energetik omili sifatida namoyon bo'ladi.

B.R. Movlonov “Jamoat xavfsizligini ta'minlashning ilmiy-metodik asoslari” nomli maqolasida bu masalaga ijtimoiy-falsafiy nuqtayi nazardan yondashib, “ilm-fan va texnikaning rivojlanishi inson tafakkurini, tabiatga va insonga munosabatni o'zgartirdi, buning oqibatida ma'naviy qadriyatlarning yemirilishi, axloqiy inqiroz va ishonchsizlik kuchaymoqda”[1], — deya qayd etadi (Movlonov, 2021, B.69–70). Muallif fikricha, ma'naviy qadriyatlarning tanazzuli ijtimoiy ishonch tizimini yemiradi, bu esa davlat va jamiyat uyg'unligiga xavf tug'diradi. Shu bois u xavfsizlikni nafaqat siyosiy yoki huquqiy, balki axloqiy-kognitiv kategoriya sifatida talqin etadi. Tanqidiy yondashuvda aytish mumkinki, Movlonovning konsepsiyasi ma'naviyatni ijtimoiy barqarorlikning “g'oyaviy infrastruktura”si sifatida talqin etadi, biroq bu yondashuvda texnologik

o'zgarishlar kontekstida ma'naviyatning moslashuv mexanizmi yetarlicha ochilmagan. T.A. Mamatqulov esa "Ichki ishlar organlari jamoat xavfsizligi xizmati uchun kadrlar tayyorlash faoliyatini tartibga soluvchi normativ-huquqiy hujjatlar tahlili"[2] nomli maqolasida ma'naviy jarayonlarning amaliy tashuvchisi sifatida inson resursining o'rni va axloqiy tayyorgarlik texnologiyasining zaruratini ta'kidlaydi (Mamatqulov, 2024, B.176–177). Muallif "kadrlarni tayyorlash nafaqat kasbiy, balki ma'naviy-axloqiy jarayondir" deya fikr yuritadi. Bu qarash falsafiy-metodologik jihatdan shuni anglatadiki, xavfsizlikni ta'minlash texnologiyasi insonning ma'naviy tayyorgarligiga bog'liq. Shu orqali Mamatqulov xavfsizlikni "ma'naviy boshqaruv texnologiyasi" sifatida talqin etadi, bu esa insonni shunchaki ijtimoiy sub'yekt emas, balki ongli axloqiy tizim sifatida ko'rishga imkon beradi.

A. A. Amanovning "Probatsiya boshqarmasining fuqarolik jamiyati institutlari bilan hamkorligi" nomli maqolasida ma'naviy qadriyatlar va ijtimoiy tizimlar o'rtasidagi sinergiya konsepsiyasi ilgari suriladi. U "davlat va fuqarolik jamiyati o'rtasidagi hamkorlik ijtimoiy barqarorlikning ma'naviy mexanizmini shakllantiradi"[3] deb yozadi (Amanov, 2024, B.85–87). Bunda ma'naviyat ijtimoiy xavfsizlik tizimining kommunikativ yadrosi sifatida namoyon bo'ladi. Tanqidiy tahlilda esa aytish kerakki, Amanovning "hamkorlik" modeli sotsioma'naviy texnologiya sifatida qaralishi mumkin, chunki u xavfsizlik tizimiga insoniy energiya — empatiya, ishonch va ijtimoiy birdamlikni integratsiya qiladi.

G.A. Alimov "Inson huquqlari va erkinliklarini cheklashning ayrim masalalari" nomli tadqiqotida inson erkinligi va jamoat xavfsizligi o'rtasidagi dialektik muvozanatni asoslab beradi. U "inson huquqlari va erkinliklarini cheklash — bu davlat kuchining emas, balki ijtimoiy uyg'unlikning zarur falsafiy mexanizmidir"[4], — deb yozadi (Alimov, 2024, B.100–102). Uning fikricha, xavfsizlik — bu nazorat emas, balki ma'naviy ong orqali tartibni saqlashdir. Shu nuqtayi nazardan, Alimovning yondashuvi xavfsizlikni falsafiy texnologiya sifatida talqin etadi, bu jarayonda insonning o'zini anglash qobiliyati jamiyatning umumiy xavfsizlik energiyasiga aylanadi. B.P. Asqarova esa "Huquq-tartibotni ta'minlash tizimida maqsadli hamkorlikning o'ziga xos jihatlari" nomli tadqiqotida xavfsizlikni texnologik paradigmalarda talqin qilib, raqamli boshqaruv, ma'lumot almashinuvi va insoniy ishonchni yagona tizimga integratsiyalash zarurligini ta'kidlaydi [5] (Asqarova, 2025, B.25–26). Uning konsepsiyasida ma'naviyat raqamli xavfsizlikning axloqiy kodi sifatida namoyon bo'ladi. Bu yondashuv ma'naviyatni texnologik tizimning "insoniy algoritmi" sifatida anglash imkonini beradi.

M.T. Ummatovning "Jamoat tartibi va xavfsizlikni ta'minlash – tinch, farovon va osoyishta hayot kafolati" asarida esa ma'naviy qadriyatlarning ijtimoiy uyg'unlikdagi roli falsafiy-

metodologik tarzda yoritiladi. Muallif “xalq va davlat o‘rtasidagi ishonch — ijtimoiy xavfsizlikning falsafiy mezoni” [6] ekanini ta’kidlaydi (Ummatov, 2024, B.169–170). Uning fikricha, ishonch va axloqiy uyg‘unlikni yo‘qotgan jamiyatda xavfsizlik faqat tashqi tartibda namoyon bo‘ladi, ammo ichki muvozanat buziladi. Ummatov nazarida ma’naviy uyg‘unlik — bu barqarorlikning ontologik poydevori. Yuqoridagi ilmiy qarashlarning uyg‘un tahlili shuni ko‘rsatadiki, ma’naviy-axloqiy qadriyatlar ijtimoiy barqarorlik va xavfsizlikning falsafiy-metodologik negizini tashkil etadi. Ular xavfsizlikni tashqi tartibdan ichki uyg‘unlikka o‘tuvchi jarayon sifatida talqin etadi. Ma’naviyat — bu xavfsizlik texnologiyasining axloqiy kognitiv modeli bo‘lib, u insonning ongini, ijtimoiy ishonchni va davlat mexanizmlarini yagona axloqiy maydonga birlashtiradi. Shu sababli, zamonaviy xavfsizlik paradigmasi texnologik, huquqiy va ijtimoiy tizimlar bilan bir qatorda ma’naviy kodifikatsiyaga tayanishi shart. Ma’naviy qadriyatlarni insonning ichki “axloqiy algoritmi” sifatida shakllantirish ijtimoiy barqarorlikni ta’minlashning eng mukammal falsafiy shaklidir. Bu holatda xavfsizlik nafaqat tashkiliy tizim, balki ijtimoiy ongning ma’naviy texnologiyasiga aylangan ongli uyg‘unlik tizimidir.

Jamiyat hayotining ijtimoiy-falsafiy poydevorini tashkil etuvchi ma’naviy-axloqiy qadriyatlar, ularning o‘z mohiyatiga ko‘ra ijtimoiy munosabatlarni, inson va jamiyat o‘rtasidagi aloqadorlikni, davlatning fuqarolar bilan o‘zaro muloqotini uyg‘unlashtiruvchi vosita bo‘lib xizmat qiladi. Ular tarixiy taraqqiyot davomida shakllanib, har bir xalqning mentaliteti, ijtimoiy tafakkuri, dunyoqarashi, estetik, diniy, axloqiy mezonlari bilan uyg‘unlashgan holda mavjud bo‘ladi. Aynan shu xususiyatlari bilan ma’naviy qadriyatlar ijtimoiy barqarorlikni ta’minlovchi ichki metafizik omil sifatida e’tirof etiladi. Ular jamiyatning faqat aks ettiruvchisi emas, balki uni tartibga soluvchi, ijtimoiy harakat vektorlarini yo‘naltiruvchi, insoniy ong va ijtimoiy muhit o‘rtasidagi uzviy aloqani shakllantiruvchi tizimli hodisadir.

O‘zbekiston sharoitida ushbu qadriyatlarning roli ayniqsa keskin ijtimoiy o‘zgarishlar, modernizatsion bosqichlar va globallashuvning keskin bosimi ostida yanada dolzarb tus olgan. Har qanday ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy islohotlarning muvaffaqiyati, ularning jamiyat hayotida qanday qabul qilinishi va samarali natija berishi bevosita shu qadriyatlarning real hayotdagi faoliyatga integratsiyalashuvi darajasiga bog‘liqdir. Zero, inson ongi va qalbi ma’naviy mezonlar asosida shakllanar ekan, uning ongli faoliyati ijtimoiy muhitda xavfsizlik, tartib, barqarorlik kabi kategoriyalarni mustahkamlovchi asosiy psixologik-pedagogik omilga aylanadi.

Bugungi global xavfsizlik konsepsiyalari doirasida “jamoat xavfsizligi” tushunchasi oddiy huquqiy-ijtimoiy kategoriya emas, balki kompleks konseptual model sifatida qaralayapti. Bunday yondashuvda inson omilining asosiy determinanti sifatida ma’naviy-axloqiy mezonlar, axloqiy

cheklovlar va madaniy jihatlar belgilovchi vosita sifatida e'tirof etilmoqda. O'zbekiston Respublikasining "Jamoat xavfsizligi konsepsiyasi", "Ichki ishlar organlari to'g'risida"gi qonuni, "Xavfsiz shahar" loyihasi va boshqa konseptual hujjatlar zamirida, aynan inson qadri va sha'niga asoslangan xavfsizlik siyosati yotadi. Bunday yondashuv esa, o'z navbatida, davlat va jamiyatning o'zaro ishonchga asoslangan kommunikativ tizimini yaratish zaruratini yuzaga keltiradi. Shu nuqtayi nazardan olganda, ma'naviy jarayonlar va texnologiyalar kontekstida ma'naviy-axloqiy qadriyatlarning xavfsizlikni ta'minlashdagi ahamiyatini faqat mafkuraviy emas, balki gumanitar-texnologik simbioz doirasida ham tahlil qilish dolzarbdir. "E-patrul", "E-jamoat xavfsizligi", "Yagona tezkor boshqaruv markazlari", "Body-camera" tizimlari, planshetli elektron identifikatsiya va boshqa raqamli texnologiyalar faqat tashqi nazorat mexanizmlari sifatida emas, balki ma'naviy-ma'rifiy ta'sir ko'rsatuvchi vosita sifatida ham qaralishi lozim. Chunki, bunday texnologiyalar yordamida fuqarolar o'z harakatlari ustidan tashqi nazorat emas, balki ichki axloqiy o'zini nazorat qilish mexanizmini shakllantiradi. Bu esa zamonaviy xavfsizlik paradigmasining mohiyatini tashkil etuvchi asosiy bosqichlardan biridir. Yuqoridagi fikrlar negizida aytish mumkinki, barqarorlik va xavfsizlikni ta'minlovchi konsepsiyalarning markazida nafaqat tashkiliy-strukturaviy omillar, balki jamiyatning ichki ko'rinmas, ammo kuchli qatlamlarini tashkil etuvchi ma'naviy qadriyatlar yotadi. Falsafiy-metodologik jihatdan bu qadriyatlar jamiyatni mustahkamlovchi "axloqiy kod", "ijtimoiy energiya" va "ma'naviy immunkuch" sifatida harakat qiladi. Ayniqsa, hozirgi zamonning geosiyosiy beqarorliklari, migratsion inqirozlar, diniy ekstremizm, kiberxavflar kabi xavf omillariga nisbatan ichki barqarorlik va chidamlilik faqat tashqi mudofaa yoki texnologik yechimlar bilan emas, balki o'z tarixiy tafakkur tizimi, milliy identiteti va ma'naviy tamoyillari asosida shakllangan jamiyatda samarali bo'ladi. Shunday ekan, har qanday xavfsizlik modeli, davlat tomonidan ilgari surilayotgan jamoat tartibini ta'minlash strategiyalari, ichki ishlar organlari faoliyatining islohoti, faqat tashqi strukturaviy-huquqiy darajada emas, balki chuqur ma'naviy yondashuv asosida tashkil etilishi zarur. Insonni xavfsizlik ob'ekti emas, balki xavfsizlik sub'ekti sifatida ko'ra olish, uni nafaqat nazorat qilishga, balki unga ishonishga asoslangan tizim – bu yuksak madaniyat va axloqiy ma'rifat tizimidir. Faqat shundagina xavfsizlik texnologiyasi va ma'naviy-axloqiy qadriyatlar bir-birini to'ldiruvchi yaxlit tizimga aylanadi. Shunday qilib, jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash, huquqbuzarliklarning oldini olish va xavfsizlikni mustahkamlash strategiyasi ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni fundamental g'oya sifatida o'z yuragiga joylashtirgandagina muvaffaqiyatga erisha oladi. Shu bois, zamonaviy xavfsizlik falsafasida ma'naviyat texnologiyaga tayanmasdan, balki

uni o'z ichiga olgan holda amalga oshirilishi zarur. Bu esa faqat jismoniy xavfsizlik emas, balki ruhiy va madaniy barqarorlikni ham anglatadi.

Ma'naviy-axloqiy qadriyatlar ijtimoiy barqarorlik va xavfsizlikni ta'minlashning falsafiy-metodologik poydevorini tashkil etadi, chunki ular jamiyatning axloqiy me'yorlarini, madaniy uyg'unligini va ijtimoiy birdamligini mustahkamlovchi asosiy mezonlardir. R. Putnam ta'kidlaganidek, "ijtimoiy kapital – bu o'zaro ishonch, o'zaro majburiyatlar va tarmoqlarning jamiyatdagi mavjudligi orqali yuzaga keladigan resurs bo'lib, u ijtimoiy barqarorlikning eng muhim omillaridan biridir" (Putnam, 2000, s. 19). [7] Ushbu fikrga ilmiy munosabat sifatida aytish mumkinki, ma'naviy-axloqiy qadriyatlar ijtimoiy kapitalning mohiyatini belgilab, fuqarolarning o'zaro ishonchini mustahkamlaydi va shu orqali xavfsizlik tizimining ichki tayanchlarini kuchaytiradi. A. Etzioni esa axloqiy me'yorlarni "jamiyat a'zolari xatti-harakatini tartibga soluvchi va umumiy maqsad sari yo'naltiruvchi ijtimoiy mexanizm" sifatida tavsiflaydi (Etzioni, 1996, s. 134). [8] Bu yondashuvdan kelib chiqib, ma'naviy jarayonlar va texnologiyalar kontekstida axloqiy qadriyatlar nafaqat insonlar ongida, balki ijtimoiy institutlar faoliyatida ham raqamli axborot maydoni orqali uzluksiz mustahkamlanishi zarur. Zamonaviy kommunikatsiya texnologiyalari ma'naviy me'yorlarning ommaviy ongga singdirilishini tezlashtiradi, ammo ularni noto'g'ri talqin qilish yoki soxtalashtirish xavfini ham oshiradi.

F. Fukuyama o'z tadqiqotlarida "ijtimoiy ishonch darajasi yuqori bo'lgan jamiyatlar iqtisodiy samaradorlik, siyosiy barqarorlik va xavfsizlikni ta'minlashda ustunlikka ega" ekanini alohida ta'kidlaydi (Fukuyama, 1995, s. 26). [9] Bu qarash ma'naviy-axloqiy qadriyatlarning strategik ahamiyatini ochib beradi, chunki ular xavfsizlikni faqat huquqiy va siyosiy choralar orqali emas, balki ongli ijtimoiy birdamlik orqali mustahkamlaydi. Shu bois, ma'naviy qadriyatlar milliy xavfsizlik tizimida profilaktik, barqarorlashtiruvchi va integrativ funksiyalarni bajaradi.

Ma'naviy-axloqiy qadriyatlarning ijtimoiy barqarorlik va xavfsizlikni ta'minlashdagi falsafiy-metodologik ahamiyatini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, ular jamiyatning ichki barqarorligi va tashqi tahdidlarga qarshi tura olish salohiyatini belgilovchi chuqur ijtimoiy-psixologik resursdir. C. Taylor ta'riflaganidek, "axloqiy qadriyatlar shaxs va jamiyatning o'zini anglash doirasini belgilab, ularning maqsadli faoliyatini mazmun bilan to'ldiradi" (Taylor, 1989, s. 27). [10] Ushbu yondashuvdan kelib chiqib aytish mumkinki, ijtimoiy tizimda barqarorlikning mustahkamlanishi nafaqat institutsional mexanizmlarga, balki ma'naviy asoslarning keng qamrovli shakllanishiga ham bog'liqdir. J. Habermas esa ijtimoiy integratsiyani "normativ kelishuv va kommunikativ oqilona muloqot orqali amalga oshadigan ijtimoiy birdamlik jarayoni" sifatida talqin qiladi (Habermas, 1996, s. 104). [11] Bunday qarash ma'naviy jarayonlar va

texnologiyalar kontekstida ayniqsa dolzarbdir, chunki zamonaviy raqamli muhitda axloqiy qadriyatlarni uzatish va ularni avlodlar ongiga singdirish tezligi oshgan, lekin shu bilan birga manipulyativ axborot xavfi ham kuchaygan. Shunday sharoitda axloqiy me'yorlar jamiyat a'zolari o'rtasida o'zaro ishonch va hamjihatlikni ta'minlashning barqaror tayanchi bo'lib xizmat qiladi. A. MacIntyre esa axloqiy tizimlarning tarixiy izchilligini ta'kidlab, "jamiyatda qadriyatlar uzluksizligi buzilganida, ijtimoiy barqarorlikning asosiy omillari yemiriladi" deya ogohlantiradi (MacIntyre, 2007, s. 263). [12] Bu fikr ijtimoiy xavfsizlikni ta'minlashda ma'naviy qadriyatlarning metodologik ahamiyatini yanada ochib beradi, chunki ijtimoiy tizimlarning o'zaro uyg'unligi faqatgina iqtisodiy yoki siyosiy choralar orqali emas, balki ma'naviy meros va an'analarni izchil davom ettirish orqali kafolatlanadi. Shunday ekan, milliy xavfsizlik strategiyalarida ma'naviy-axloqiy omillarni tizimli ravishda inobatga olish falsafiy zaruratdir, chunki ular ijtimoiy immunitetning asosi sifatida faoliyat ko'rsatadi.

Ma'naviy-axloqiy qadriyatlarning ijtimoiy barqarorlik va xavfsizlikni ta'minlashdagi falsafiy-metodologik ahamiyatini chuqur tahlil etish shuni ko'rsatadiki, ular jamiyatning ichki uyg'unligi, ijtimoiy birdamlik va tashqi tahdidlarga qarshi turish salohiyatining ajralmas poydevorini tashkil etadi. R. Dworkin ta'kidlaganidek, "axloqiy qadriyatlar – bu jamiyatning o'zini-o'zi legitimlashtiruvchi va uning huquqiy hamda siyosiy tizimlariga ichki mazmun beruvchi konseptual asosidir" (Dworkin, 2011, s. 132). [13] Ushbu nuqtai nazardan qaraganda, barqaror ijtimoiy tizim faqat moddiy va siyosiy omillar uyg'unligi orqali emas, balki ma'naviy asoslarning izchil shakllanishi bilan ham ta'minlanadi. Shu bilan birga, M. Nussbaumning "dunyoviy farovonlik va xavfsizlikning mustahkam poydevori sifatida insoniy qadr-qimmat va umumiy axloqiy me'yorlar himoyasi" haqidagi qarashlari ham alohida e'tiborga loyiqdir (Nussbaum, 2011, s. 45). [14] Unga ko'ra, zamonaviy globallashuv sharoitida milliy xavfsizlik konsepsiyalariga axloqiy qadriyatlarni integratsiyalash strategik zaruratga aylanadi, chunki ma'naviy zaiflik – ijtimoiy tizimlarning eng zaif nuqtalaridan biridir. Bu fikr ma'naviy jarayonlar va texnologiyalar kontekstida yanada dolzarb bo'lib, axborot texnologiyalari vositasida qadriyatlarni shakllantirish va mustahkamlash imkoniyatlari kengaygani holda, ularni yemirish xavfi ham ortmoqda. A. Sen esa barqaror taraqqiyot va xavfsizlikning falsafiy-metodologik asosini "faqat iqtisodiy resurslar emas, balki axloqiy va madaniy kapitalni rivojlantirish" bilan bog'laydi (Sen, 1999, s. 282). [15] Bu yondashuv ma'naviy-axloqiy qadriyatlarning ijtimoiy barqarorlikka bevosita ta'sirini ko'rsatadi, chunki jamiyatning ichki axloqiy mustahkamligi tashqi tahdidlarga qarshi immunitet sifatida faoliyat yuritadi. Demak, ma'naviy jarayonlarni texnologik platformalar orqali boshqarish,

ularning mazmunini global va milliy xavfsizlik strategiyalari bilan uyg'unlashtirish – XXI asr xavfsizlik paradigmasining eng muhim falsafiy talablardan biridir.

Ma'naviy-axloqiy qadriyatlar ijtimoiy barqarorlik va xavfsizlik tizimining falsafiy-metodologik asosi sifatida insoniyat tarixida nafaqat axloqiy muhitni shakllantirish, balki jamiyatni o'zini-o'zi tartibga soluvchi tizimga aylantirishda ham hal qiluvchi rol o'ynaydi. J. Rawls o'zining adolat nazariyasida "barqaror jamiyatlar faqatgina adolat prinsiplarini ijtimoiy institutlar faoliyatiga chuqur integratsiya qilgan taqdirdagina mavjud bo'lishi mumkin" deb ta'kidlaydi (Rawls, 1999, s. 347). [16] Ushbu fikr, ma'naviy jarayonlar va texnologiyalar kontekstida, zamonaviy jamiyatning raqamli infratuzilmasida axloqiy me'yorlar bilan uyg'unlikka erishish ijtimoiy xavfsizlikni mustahkamlashning muhim sharti ekanligini ko'rsatadi. A. Etzioni esa "ma'naviy qadriyatlar va ijtimoiy birdamlik milliy xavfsizlikning asosiy ijtimoiy kapitali hisoblanadi" deya qayd etadi (Etzioni, 2015, s. 211). [17] Bu yondashuvdan kelib chiqib aytish mumkinki, qadriyatlar faqat madaniy meros sifatida emas, balki strategik resurs sifatida ham ko'rilishi lozim. Texnologik taraqqiyot jarayonida ma'naviy qadriyatlar tizimini axborot makonida mustahkamlash, ularni dezinformatsiya va axloqiy relativizm xavfidan himoya qilish ijtimoiy barqarorlikni saqlashning ustuvor yo'nalishidir. Shuningdek, C. Taylor o'zining identitet va ko'p madaniyatlilik haqidagi tadqiqotlarida "jamiyatning axloqiy negizi yemirilsa, uning xavfsizlik tizimi tashqi tahdidlarga nisbatan zaiflashadi" deya ta'kidlaydi (Taylor, 1994, s. 27). [18] Bu fikr shuni anglatadiki, ma'naviy-axloqiy asoslarning zaiflashuvi milliy xavfsizlikning institutsional mexanizmlarini ham samarali ishlashdan mahrum etadi. Shu sababli, ma'naviy jarayonlar texnologiyalar orqali mustahkam axloqiy diskursni shakllantirish, jamiyatning kollektiv identitetini mustahkamlash va ijtimoiy integratsiyani kuchaytirishga xizmat qilishi kerak.

Ma'naviy-axloqiy qadriyatlarning ijtimoiy barqarorlik va xavfsizlikni ta'minlashdagi falsafiy-metodologik ahamiyatini tahlil etar ekanmiz, ularning ijtimoiy tizimdagi o'rni nafaqat madaniy merosni asrash, balki ijtimoiy hayotni boshqarishning uzviy mexanizmini shakllantirish bilan ham belgilanadi. I. Berlinning ta'kidlashicha, "inson erkinligini ta'minlash faqat siyosiy institutlar orqali emas, balki jamiyatning axloqiy va ma'naviy asoslarini mustahkamlash orqali ham amalga oshiriladi" (Berlin, 2002, s. 213). [19] Ushbu yondashuvdan kelib chiqib, barqarorlikning asosi bo'lmish axloqiy qadriyatlar nafaqat siyosiy, balki ijtimoiy xavfsizlikning ham tayanch ustunidir. F. Fukuyama "ijtimoiy ishonch" tushunchasini keng izohlar ekan, "ishonch – bu ijtimoiy kapitalning eng muhim komponenti bo'lib, u bo'lmasa iqtisodiy samaradorlik ham, siyosiy barqarorlik ham to'liq shakllanmaydi" deya qayd etadi (Fukuyama, 1995, s. 26). [20] Bunday qarash ma'naviy jarayonlar va texnologiyalar kontekstida shuni ko'rsatadiki, raqamli

asrda axborot oqimlari shaffofligi, haqiqatga sodiqlik va ijtimoiy birdamlikni mustahkamlashga qaratilgan platformalar xavfsizlik tizimining muhim elementiga aylanadi. B. Barber esa “mustahkam fuqarolik jamiyati axloqiy majburiyat va ijtimoiy hamjihatlik orqali xavfsizlikni mustahkamlaydi” deya ta’kidlaydi (Barber, 1998, s. 119). [21] Bu fikrni metodologik jihatdan tahlil qilar ekanmiz, axloqiy qadriyatlarining jamiyat hayotidagi roli, ayniqsa, globallashtirish sharoitida, milliy identitet va xavfsizlik strategiyalarini uyg’unlashtirish zaruriyatini ko’rsatadi.

Ma’naviy-axloqiy qadriyatlar ijtimoiy barqarorlik va xavfsizlikning ontologik asosini tashkil etib, jamiyatning ichki uyg’unligini ta’minlaydigan, ijtimoiy tizimning o’zini o’zi tartibga solish mexanizmlarini ishga soladigan muhim unsur sifatida qaraladi. J. Habermasning qayd etishicha, “ijtimoiy barqarorlik nafaqat huquqiy tartibga solish orqali, balki kommunikativ oqillik va o’zaro tushunishga asoslangan ijtimoiy integratsiya orqali mustahkamlanadi” (Habermas, 1996, s. 107). [22] Bu fikr shuni anglatadiki, ijtimoiy tuzilmalarning chidamliligi ma’naviy qadriyatlarni jamiyatning umumiy axborot va madaniy makoniga singdirish darajasiga ham bog’liq. A. Etzioni esa “axloqiy majburiyat hissi bo’lmagan jamiyatda xavfsizlik faqat repressiv choralar bilan saqlanishi mumkin, bu esa uzoq muddatli barqarorlikni izdan chiqaradi” deya ta’kidlaydi (Etzioni, 1997, s. 45). [23] Bu yondashuvdan kelib chiqib, ma’naviy jarayonlar va texnologiyalar kontekstida, axloqiy qadriyatlar zamonaviy kommunikatsiya vositalari orqali ijtimoiy ongga chuqur singdirilsa, xavfsizlik faqat tashqi nazorat emas, balki ichki mas’uliyat va o’zini o’zi boshqarish madaniyati orqali ta’minlanadi. Ch. Taylor esa madaniy identitet va qadriyatlar tizimi o’rtasidagi bog’liqlikka e’tibor qaratib, “jamiyatning o’zini anglash qobiliyati uning ma’naviy qadriyatlari orqali shakllanadi” deya ta’kidlaydi (Taylor, 1992, s. 25). [24] Falsafiy-metodologik jihatdan bu fikr shuni ko’rsatadiki, ijtimoiy barqarorlikning epistemik poydevori sifatida axloqiy qadriyatlar jamiyatning strategik rivojlanish paradigmasiga kiritilishi zarur.

Ma’naviy-axloqiy qadriyatlar ijtimoiy barqarorlik va xavfsizlikni ta’minlashning ichki va tashqi omillarini uyg’unlashtiruvchi konseptual poydevor bo’lib xizmat qiladi. Ular jamiyatni faqat normativ-huquqiy tizimlar orqali emas, balki axloqiy me’yorlar, madaniy xotira va fuqarolik ongini shakllantirish vositasida mustahkamlaydi. R. Putnam ta’kidlaganidek, “ijtimoiy ishonch, o’zaro majburiyat va umumiy qadriyatlar zaxirasi bo’lmasa, demokratik institutlar ham barqaror ishlay olmaydi” (Putnam, 2000, s. 137). [25] Ushbu yondashuvdan kelib chiqib, ma’naviy jarayonlar va texnologiyalar tizimida axloqiy qadriyatlarining raqamli kommunikatsiya va global axborot oqimlari orqali yangi avlod ongiga singdirilishi xavfsizlikning uzoq muddatli kafolatlaridan biri sifatida qaraladi. A. MacIntyre esa zamonaviy jamiyatda axloqiy an’analar uzilishi xavfi haqida ogohlantirib, “qadriyatlarining tarixiy kontekstdan uzilishi ularni faqat

subyektiv afzalliklarga aylantirib qo'yadi" deya ta'kidlaydi (MacIntyre, 2007, s. 221). [26] Bu fikr shuni ko'rsatadiki, ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni ijtimoiy barqarorlik strategiyalariga tatbiq etishda ularning tarixiy ildizlarini va jamiyatning kollektiv identitetini saqlash zarur. B. Barberning "strong democracy" konsepsiyasida esa fuqarolik faolligi va axloqiy majburiyatlar uyg'unligi xavfsizlik va barqarorlikning muhim sharti sifatida ko'rsatiladi. Unga ko'ra, "axloqiy jihatdan befarq jamiyat o'zining demokratik resurslarini yo'qotadi va ijtimoiy mojarolar oldida zaiflashadi" (Barber, 2003, s. 89). [27] Bu nuqtai nazar ma'naviy jarayonlarning texnologik vositalar bilan uyg'unligida axloqiy qadriyatlarni ommalashtirishni, ularni fuqarolik amaliyotining ajralmas qismiga aylantirishni talab qiladi.

Ma'naviy-axloqiy qadriyatlarning ijtimoiy barqarorlik va xavfsizlikni ta'minlashdagi falsafiy-metodologik o'rni, zamonaviy globallashuv jarayonida, nafaqat huquqiy-me'yoriy tizimning, balki jamiyatning ma'naviy immunitetining ham poydevorini tashkil etadi. C. Taylor ta'kidlaganidek, "insonlar o'zlarini faqat individual manfaatlar orqali emas, balki umumiy axloqiy ufqlar orqali anglaydi, bu esa ijtimoiy tuzilmalarning barqarorligini mustahkamlaydi" (Taylor, 1992, s. 27). [28] Ushbu yondashuv, ma'naviy jarayonlar va texnologiyalar uyg'unligida axloqiy qadriyatlarni jamoaviy ongga singdirish va ularni ijtimoiy barqarorlik mexanizmlariga tatbiq etish zarurligini ko'rsatadi. Shuningdek, J. Habermas "ma'naviy birlik va ijtimoiy birdamlik faqat rasmiy qonunlar emas, balki kommunikativ ratsionallik asosida shakllanadi" deya qayd etadi (Habermas, 1996, s. 153). [29] Bu fikr, texnologik vositalar yordamida ochiq muloqot maydonlarini rivojlantirish, axloqiy qadriyatlarni turli ijtimoiy guruhlar o'rtasida almashish va legitimlashtirish jarayonida strategik ahamiyat kasb etishini tasdiqlaydi. Demak, ijtimoiy xavfsizlik strategiyalarida kommunikativ platformalar orqali tarqatilayotgan ma'naviy qadriyatlar ijtimoiy birdamlikni mustahkamlaydigan kuchli omilga aylanadi. A. Etzioni esa "muvaqqafiyatli jamiyat o'z a'zolarini faqat erkinlik tamoyillarida emas, balki umumiy mas'uliyat va axloqiy intizom me'yorlarida ham tarbiyalaydi" deya ta'kidlaydi (Etzioni, 1997, s. 45). [30] Bu yondashuvdan kelib chiqib, ma'naviy-axloqiy qadriyatlar xavfsizlik siyosatining ichki komponenti sifatida faqat repressiv yoki profilaktik choralar bilan emas, balki fuqarolarning ongida mas'uliyatli va hamkorlikka asoslangan axloqiy me'yorlarni mustahkamlash orqali samarali bo'lishi mumkin.

Ma'naviy-axloqiy qadriyatlar ijtimoiy barqarorlik va xavfsizlikni ta'minlashning falsafiy-metodologik asosida jamiyatning ichki birligini mustahkamlovchi, mojarolarni bartaraf etuvchi va ijtimoiy ishonchni oshiruvchi universal mezon sifatida namoyon bo'ladi. A. MacIntyre ta'kidlaganidek, "axloqiy qadriyatlar tarixiy-madaniy kontekstda shakllanib, jamiyatning

institutsional barqarorligini ta'minlaydigan axloqiy tilni yaratadi" (MacIntyre, 2007, s. 222). [31] Bu fikr ma'naviy jarayonlar va texnologiyalar o'zaro ta'sirida, qadriyatlar tizimi jamiyat ongida uzluksiz yangilanib turishi zarurligini ko'rsatadi, chunki globallashuv sharoitida qadriyatlarning o'zgaruvchanligi xavfsizlikning ichki barqarorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu nuqtada, M. Walzer "ijtimoiy birdamlikni ta'minlash uchun umumiy axloqiy kelishuv talab qilinadi, bu kelishuv esa faqat siyosiy institutlar orqali emas, balki fuqarolik jamiyati va madaniy an'analarning uzluksiz muloqoti orqali shakllanadi" deya qayd etadi (Walzer, 1994, s. 67). [32] Bu qarash zamonaviy axborot texnologiyalari vositasida madaniy va ma'naviy qadriyatlarning keng tarqalishi, ularning turli ijtimoiy guruhlar tomonidan qabul qilinishini tezlashtirish imkonini beradi. Shu bilan birga, bunday jarayonlarda qadriyatlarning ichki mazmuni saqlanib qolishi va ular instrumental yoki sof propagandaviy maqsadlarda foydalanilmasligi ham muhimdir. R. Dworkin esa "axloqiy qadriyatlar jamiyat qonunlarini sharhlash va qo'llashda asosiy interpretativ mezon bo'lib xizmat qiladi" deya ta'kidlaydi (Dworkin, 2011, s. 100). [33] Bu yondashuv, xavfsizlik tizimida qonun ustuvorligi tamoyili ma'naviy-axloqiy negizlar bilan mustahkam bog'lanishi zarurligini anglatadi. Chunki faqat huquqiy me'yorlar, ma'naviy asoslar bilan uyg'unlashgandagina, ijtimoiy barqarorlikning uzoq muddatli kafolatini yaratishi mumkin.

Ma'naviy-axloqiy qadriyatlar ijtimoiy barqarorlik va xavfsizlikning uzviy metafizik va amaliy asosi sifatida insoniyatning tarixiy tajribasida doimo markaziy o'rin egallab kelgan. Ular jamiyatning ma'naviy jarayonlar tizimida, axborot va kommunikatsiya texnologiyalari yordamida shakllanadigan umumiy ijtimoiy ongning me'yoriy poydevorini yaratadi. J. Habermas ta'kidlaganidek, "ijtimoiy tizimning legitimligi faqat huquqiy me'yorlarga emas, balki kommunikativ aql orqali tarbiyalangan umumiy axloqiy kelishuvga asoslanadi" (Habermas, 1996, s. 110). [34] Bu fikr zamonaviy globallashuv davrida, axloqiy qadriyatlarni saqlash va qayta ishlab chiqishda ma'naviy jarayonlar va texnologiyalarning o'zaro uyg'unligi muhimligini tasdiqlaydi. Shu bilan birga, A. Sen ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda axloqiy qadriyatlar va adolat konsepsiyasining ajralmasligini alohida urg'u bilan ko'rsatadi: "Ijtimoiy institutlarning samaradorligi ularning adolat va axloqiy mas'uliyatni qanchalik amalga oshirishiga bog'liq" (Sen, 2009, s. 82). [35] Bu nuqtai nazardan qaraganda, ma'naviy qadriyatlar faqat madaniy merosning ifodasi emas, balki xavfsizlik siyosatining falsafiy-metodologik tayanchidir. Texnologiyalar esa bu qadriyatlarni tezkor tarqatish va ularni jamiyatning barcha qatlamlariga yetkazishda vositachi sifatida namoyon bo'ladi.

M. Sandel esa, qadriyatlar va xavfsizlik o'rtasidagi murakkab bog'liqlikni izohlar ekan, "bozor va siyosiy institutlar axloqiy asoslardan uzilganda, jamiyat ichki ishonch inqiroziga duch

keladi” deya ta’kidlaydi (Sandel, 2012, s. 202). [36] Bu fikr shuni anglatadiki, xavfsizlikning uzoq muddatli kafolatini yaratish uchun faqat texnologik va huquqiy mexanizmlar yetarli emas, balki ular ma’naviy-axloqiy mezonlar bilan uyg’un holda ishlashi zarur. Ma’naviy jarayonlar orqali shakllangan ijtimoiy birdamlik va ishonch xavfsizlikning eng barqaror poydevorini tashkil etadi.

Ma’naviy-axloqiy qadriyatlarning ijtimoiy barqarorlik va xavfsizlikni ta’minlashdagi falsafiy-metodologik ahamiyatini tahlil qilganda, ularning insoniyatning tarixiy taraqqiyoti va zamonaviy xavfsizlik paradigmalari o’rtasida o’ziga xos “ko’prik” vazifasini bajarishi ayon bo’ladi. Sh. Schwartz ta’kidlaganidek, “umuminsoniy qadriyatlar shaxs va jamiyat o’rtasidagi muvozanatni ta’minlovchi me’yoriy tizimdir” (Schwartz, 2012, s. 4), bu esa, o’z navbatida, ijtimoiy barqarorlikning uzoq muddatli kafolatini shakllantiradi. [37] Mazkur qarashdan kelib chiqib aytish mumkinki, ma’naviy qadriyatlar nafaqat madaniy identitetni mustahkamlaydi, balki siyosiy va iqtisodiy tizimlarning inqirozga uchrashiga yo’l qo’ymaydigan himoya mexanizmlarini ham yaratadi. B. Barber “fuqarolik fazilatlarini bo’lmagan jamiyatda texnologiyalar faqat beqarorlikni tezlashtiradi” deya qayd etadi (Barber, 1998, s. 238). [38] Bu fikr zamonaviy ma’naviy jarayonlar va texnologiyalar integratsiyasida axloqiy mezonlarning yetakchi o’rinda turishini ko’rsatadi. Texnologiya inson faoliyatining barcha sohalariga kirib borgani sari, ularning ma’naviy boshqaruvsiz ishlashi xavfsizlikning eng zaif nuqtasiga aylanishi mumkin. Shu sababli, texnologik taraqqiyot bilan bir qatorda, ma’naviy-axloqiy qadriyatlar tizimini mustahkamlash ham strategik ahamiyat kasb etadi. J. Rawls ijtimoiy adolat tamoyillarini sharhlar ekan, “jamiyatning barqarorligi faqat kuch balansiga emas, balki fuqarolarning umumiy axloqiy kelishuvi va o’zaro ishonchiga asoslanadi” deya ta’kidlaydi (Rawls, 1999, s. 158). [39] Bu yondashuv xavfsizlikni ta’minlashda faqat tashqi xavf-xatarlarni bartaraf etish yetarli emasligini, balki ichki ma’naviy birlik va hamjihatlikning ham zarurligini ko’rsatadi. Milliy xavfsizlik tizimlari ham aynan shu nuqtai nazardan ma’naviy qadriyatlarni strategik resurs sifatida baholashi lozim.

Ma’naviy-axloqiy qadriyatlarning ijtimoiy barqarorlik va xavfsizlikni ta’minlashdagi falsafiy-metodologik o’rni, avvalo, ularning jamiyatdagi normativ tizimlar bilan uyg’unligi va ularni mustahkamlashdagi vazifasi orqali namoyon bo’ladi. Ch. Taylor ta’kidlaganidek, “qadriyatlar insonning o’zini anglash doirasini belgilaydi va shu orqali jamiyatning umumiy tartibini asoslaydi” (Taylor, 1989, s. 27). [40] Bu yondashuv shuni anglatadiki, ma’naviy qadriyatlar nafaqat axloqiy me’yorlarni shakllantiradi, balki ularni ijtimoiy tizimning mustahkam poydevoriga aylantiradi. Shu boisdan ham ular ijtimoiy barqarorlikni saqlashda shunchaki qo’shimcha omil emas, balki fundamental strategik resurs sifatida qaralishi lozim. A. Etzioni o’zining kommunitarizm nazariyasida “jamiyatning barqarorligi va xavfsizligi individual

huquqlarni tan olish bilan bir qatorda, umumiy axloqiy majburiyatlarni ham taqozo etadi” deya qayd etadi (Etzioni, 1996, s. 45). [41] Bu fikr, ayniqsa, ma’naviy jarayonlar va texnologiyalar kontekstida dolzarb bo’lib, texnologik taraqqiyot shiddati shaxsning ma’naviy orientatsiyasini yo’qotish xavfini oshirgan sharoitda axloqiy me’yorlar rolini yanada kuchaytiradi. Texnologiyalar inson faoliyatini optimallashtirishi mumkin, biroq agar ular ma’naviy-axloqiy qadriyatlar bilan uyg’unlashtirilmasa, ular ijtimoiy ishonchni yemiruvchi omilga aylanadi. U. Beck esa global xavflar jamiyatini tahlil qilar ekan, “barqarorlik endilikda faqat moddiy resurslar bilan emas, balki ijtimoiy ishonch va ma’naviy birlashuv bilan ta’minlanadi” deya ta’kidlaydi (Beck, 1992, s. 91). [42] Bu yondashuv xavfsizlikning yangi konsepsiyasini ochib beradi: unda xavfsizlik faqat harbiy yoki iqtisodiy qudrat emas, balki ma’naviy uyg’unlik va axloqiy birlik natijasidir. Demak, milliy xavfsizlik siyosatida ma’naviy-axloqiy qadriyatlarni asosiy komponent sifatida integratsiya qilish ijtimoiy tizimning ichki mustahkamligini ta’minlaydi.

Ma’naviy-axloqiy qadriyatlarning ijtimoiy barqarorlik va xavfsizlikni ta’minlashdagi falsafiy-metodologik mohiyati shundan iboratki, ular jamiyatning ichki uyg’unligini mustahkamlash, ijtimoiy institutlar faoliyatini legitimlashtirish va texnologik rivojlanish jarayonlarini ma’naviy mezonlar bilan muvofiqlashtirishda asosiy tayanch sifatida xizmat qiladi. J. Habermas “jamiyatning legitimligi faqat huquqiy tizimga emas, balki ma’naviy asosga ham tayanadi” deb yozadi, chunki “agar ijtimoiy tizim axloqiy legitimlikni yo’qotsa, u uzoq muddat barqaror bo’la olmaydi” (Habermas, 1996, s. 107). [43] Bu yondashuvdan kelib chiqib aytish mumkinki, ma’naviy qadriyatlar jamiyatdagi siyosiy va huquqiy tuzilmalar uchun poydevor bo’lib, ularni ijtimoiy ong va ishonch bilan birlashtiradi. A. MacIntyre esa zamonaviy jamiyatda axloqiy kontekstning yo’qolish xavfini ta’kidlab, “axloqiy birlik buzilganda, ijtimoiy barqarorlik ham so’nadi, chunki umumiy maqsad va qadriyatlarni yo’qotgan jamiyat o’zini parchalash jarayoniga olib kiradi” deydi (MacIntyre, 2007, s. 263). [44] Bu fikr, ayniqsa, global texnologiyalar asrida dolzarb, chunki raqamli platformalar orqali tarqaladigan axborot oqimlari inson ongini bo’linishga, qadriyatlarni esa fragmentatsiyaga uchratishi mumkin. Shu sababli, ma’naviy jarayonlar va texnologiyalar uyg’unligini ta’minlash — ijtimoiy xavfsizlikning yangi strategik vazifasidir. A. Giddens “kech modernlik”ni tahlil qilar ekan, “xavfsizlikni ta’minlashning asosiy elementi — bu faqat tashqi tahdidlarga qarshi kurash emas, balki ichki ijtimoiy ishonch tizimini mustahkamlash” ekanini urg’ulaydi (Giddens, 1991, s. 36). [45] Ma’naviy-axloqiy qadriyatlar esa aynan shu ichki ishonch mexanizmining asosi bo’lib, ular jamiyatning o’zaro muloqot madaniyatini, nizolarni tinch yo’l bilan hal qilish an’analarini va axloqiy javobgarlikni

mustahkamlaydi. Agar texnologik taraqqiyot jarayoni ma'naviy asosdan uzilib qolsa, Giddens ta'kidlaganidek, ijtimoiy tizim "refleksiv xavf" muhitiga kiradi, bu esa beqarorlikni kuchaytiradi.

Ma'naviy-axloqiy qadriyatlar ijtimoiy barqarorlik va xavfsizlikni ta'minlashning falsafiy-metodologik negizida, avvalo, inson ongida axloqiy me'yorlarni mustahkamlash hamda ularni jamiyatdagi texnologik va ma'naviy jarayonlar bilan uyg'unlashtirish jarayoni yotadi. Hannah Arendt siyosiy barqarorlikni izohlarkan, "axloqiy javobgarlik — bu shaxsning nafaqat o'z harakatlari, balki u yashayotgan jamoaning umumiy axloqiy manzarasi uchun ham mas'ul bo'lishidir" deydi (Arendt, 1963, s. 153).[46] Ushbu fikr shuni anglatadiki, axloqiy qadriyatlar ijtimoiy xavfsizlikning passiv elementi emas, balki uni faol shakllantiruvchi asosiy mexanizmdir. Zamonaviy texnologiyalar kontekstida bu mas'uliyat yangi ko'lamga ega bo'lib, global axborot oqimlari va virtual ijtimoiy maydonlarda ham amal qiladi. Paul Ricoeur esa ma'naviy qadriyatlarning barqarorlikdagi rolini "axloqiy hikoya" konsepsiyasi orqali ochib beradi: "Jamiyatning o'zini anglash jarayoni hikoya qilish orqali shakllanadi, bu hikoyada esa qadriyatlar asosiy o'rin tutadi" (Ricoeur, 1992, s. 162).[47] Uningcha, ijtimoiy barqarorlik — bu nafaqat iqtisodiy va siyosiy tizimlar barqarorligi, balki jamiyat a'zolarining umumiy ma'naviy hikoyasini tan olishi va unga amal qilishidir. Texnologiyalar yordamida bu hikoya tez va keng miqyosda tarqalishi mumkin, biroq uning mazmuni zaif bo'lsa, barqarorlikning o'zi ham tahdid ostida qoladi. Amartya Sen esa xavfsizlik va barqarorlik masalasini erkinlik bilan bog'lab, "haqiqiy erkinlik axloqiy me'yorlar bilan cheklangan va ularni mustahkamlash orqali kengayadi" deya ta'kidlaydi (Sen, 1999, s. 282). [48] Bu yondashuv shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy xavfsizlikni ta'minlashda erkinlik va ma'naviyat bir-birini to'ldiruvchi kategoriyalar sifatida namoyon bo'ladi. Agar texnologik taraqqiyot erkinlikni oshirsa-yu, ma'naviy qadriyatlar bilan uyg'unlashmasa, bu barqarorlikka emas, balki beqarorlikka olib kelishi mumkin. Shunday qilib, Arendtning axloqiy javobgarlik haqidagi talqini, Ricoeurning hikoya va identitet konsepsiyasi hamda Senning erkinlik va ma'naviyatni uyg'unlashtirish g'oyasi o'zaro uyg'unlashgan holda, ma'naviy-axloqiy qadriyatlarning ijtimoiy barqarorlik va xavfsizlikni ta'minlashdagi falsafiy-metodologik ahamiyatini ochib beradi. Bunda ma'naviy jarayonlar va texnologiyalar integratsiyasi faqat texnik imkoniyatlar darajasida emas, balki mazmuniy va axloqiy asosda amalga oshirilishi zarur. Bu yondashuv jamiyatning nafaqat tashqi, balki ichki xavfsizligini ham mustahkamlashga xizmat qiladi.

Xulosa. Ma'naviy-axloqiy qadriyatlar — jamiyatning eng chuqur ichki qudrati, ijtimoiy barqarorlik va xavfsizlik tizimining falsafiy hamda metodologik asosi hisoblanadi. Ular inson va jamiyat o'rtasidagi uyg'unlikni ta'minlaydigan ruhiy mexanizm bo'lib, har qanday tashkiliy,

siyosiy yoki texnologik tizimning ichki harakatlantiruvchi kuchidir. Ma'naviyat barqarorlikni tashqi muvozanat orqali emas, balki insonning ichki axloqiy uyg'unligi orqali ta'minlaydi. Shu jihatdan, ma'naviy-axloqiy qadriyatlar jamiyatda ijtimoiy ishonchni mustahkamlovchi, mas'uliyatni uyg'otuvchi va ijtimoiy tizimlarni insoniylashtiruvchi ichki "axloqiy texnologiya" sifatida namoyon bo'ladi.

Ma'naviy jarayonlar texnologik taraqqiyot bilan uyg'unlashgan holda, jamiyatni faqat tashqi boshqaruv vositalari orqali emas, balki ong va vijdon orqali boshqarish imkonini yaratadi. Bu esa xavfsizlikni insoniyatning ichki uyg'unligi, hamjihatligi va ruhiy immuniteti orqali mustahkamlashni anglatadi. Shunday qilib, ma'naviy-axloqiy qadriyatlar — ijtimoiy barqarorlikni kafolatlovchi, insonni axloqiy jihatdan ongli harakat sub'yektiga aylantiruvchi, xavfsizlikni esa ma'naviy jarayonlar orqali boshqaruvchi eng yuksak falsafiy va metodologik tizimdir. Shu bois, ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda zamonaviy boshqaruvning strategik yo'nalishi ma'naviyat va texnologiyalar uyg'unligiga tayanmog'i lozim. Ma'naviyatni ong, axloq va tafakkur bilan bir butun texnologik tizim sifatida rivojlantirish — bu nafaqat jamiyatni, balki insoniyatni barqaror va xavfsiz kelajak sari olib boruvchi eng mukammal yo'ldir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Movlonov B.R. Jamoat xavfsizligini ta'minlashning ilmiy-metodik asoslari // Fan-sportga jurnali, №8. – Toshkent, 2021. – B. 69–70.
2. Mamatqulov T.A. Ichki ishlar organlari jamoat xavfsizligi xizmati uchun kadrlar tayyorlash faoliyatini tartibga soluvchi normativ-huquqiy hujjatlar tahlili // Eurasian Journal of Technology and Innovation. – T.: Innovative Academy, 2024. – B. 176–177.
3. Amanov A.A. Probatsiya boshqarmasining fuqarolik jamiyati institutlari bilan hamkorligi // Central Asian Journal of Academic Research. – T.: Innovative Academy, 2024. – B. 85–87.
4. Alimov G.A. Inson huquqlari va erkinliklarini cheklashning ayrim masalalari // Eurasian Journal of Law, Finance and Applied Sciences. – T.: Innovative Academy, 2024. – B. 99–103.
5. Asqarova B.P. Huquq-tartibotni ta'minlash tizimida o'zaro hamkorlikni tashkil etishning o'ziga xos jihatlari // Central Asian Journal of Education and Innovation. – T.: Innovative Academy, 2025. – B. 24–27.
6. Ummatov M.T. Jamoat tartibi va xavfsizlikni ta'minlash – tinch, farovon va osoyishta hayot kafolati // Eurasian Journal of Academic Research. – T.: Innovative Academy, 2024. – B. 168–174.

7. Putnam, R. *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster, 2000. – 541 b. (s. 19).
8. Etzioni, A. *The New Golden Rule: Community and Morality in a Democratic Society*. New York: Basic Books, 1996. – 314 b. (s. 134).
9. Fukuyama, F. *Trust: The Social Virtues and the Creation of Prosperity*. New York: Free Press, 1995. – 457 b. (s. 26).
10. Taylor, C. *Sources of the Self: The Making of the Modern Identity*. Cambridge: Harvard University Press, 1989. – 601 b. (s. 27).
11. Habermas, J. *Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy*. Cambridge: MIT Press, 1996. – 631 b. (s. 104).
12. MacIntyre, A. *After Virtue*. 3rd ed. Notre Dame: University of Notre Dame Press, 2007. – 286 b. (s. 263).
13. Dworkin, R. *Justice for Hedgehogs*. Cambridge: Belknap Press, 2011. – 506 b. (s. 132).
14. Nussbaum, M. *Creating Capabilities: The Human Development Approach*. Cambridge: Belknap Press, 2011. – 237 b. (s. 45).
15. Sen, A. *Development as Freedom*. New York: Alfred A. Knopf, 1999. – 366 b. (s. 282).
16. Rawls, J. *A Theory of Justice*. Revised Edition. Cambridge, MA: Belknap Press, 1999. – 538 b. (s. 347).
17. Etzioni, A. *The New Normal: Finding a Balance between Individual Rights and the Common Good*. New Brunswick: Transaction Publishers, 2015. – 265 b. (s. 211).
18. Taylor, C. *Multiculturalism: Examining the Politics of Recognition*. Princeton: Princeton University Press, 1994. – 112 b. (s. 27).
19. Berlin, I. *Liberty*. Oxford: Oxford University Press, 2002. – 384 b. (s. 213).
20. Fukuyama, F. *Trust: The Social Virtues and the Creation of Prosperity*. New York: Free Press, 1995. – 457 b. (s. 26).
21. Barber, B. *A Place for Us: How to Make Society Civil and Democracy Strong*. New York: Hill and Wang, 1998. – 267 b. (s. 119).
22. Habermas, J. *Between Facts and Norms*. Cambridge: MIT Press, 1996. – 631 b. (s. 107).
23. Etzioni, A. *The New Golden Rule: Community and Morality in a Democratic Society*. New York: Basic Books, 1997. – 314 b. (s. 45).

24. Taylor, C. *The Ethics of Authenticity*. Cambridge: Harvard University Press, 1992. – 142 b. (s. 25).
25. Putnam, R. *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster, 2000. – 541 b. (s. 137).
26. MacIntyre, A. *After Virtue*. 3rd ed. Notre Dame: University of Notre Dame Press, 2007. – 286 b. (s. 221).
27. Barber, B. *Strong Democracy: Participatory Politics for a New Age*. Berkeley: University of California Press, 2003. – 320 b. (s. 89).
28. Taylor, C. *The Ethics of Authenticity*. Cambridge: Harvard University Press, 1992. – 142 b. (s. 27).
29. Habermas, J. *Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy*. Cambridge: MIT Press, 1996. – 631 b. (s. 153).
30. Etzioni, A. *The New Golden Rule: Community and Morality in a Democratic Society*. New York: Basic Books, 1997. – 314 b. (s. 45).
31. MacIntyre, A. *After Virtue*. 3rd ed. Notre Dame: University of Notre Dame Press, 2007. – 286 b. (s. 222).
32. Walzer, M. *Thick and Thin: Moral Argument at Home and Abroad*. Notre Dame: University of Notre Dame Press, 1994. – 144 b. (s. 67).
33. Dworkin, R. *Justice for Hedgehogs*. Cambridge: Harvard University Press, 2011. – 506 b. (s. 100).
34. Habermas, J. *Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy*. Cambridge, MA: MIT Press, 1996. – 631 b. (s. 110).
35. Sen, A. *The Idea of Justice*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2009. – 468 b. (s. 82).
36. Sandel, M. *What Money Can't Buy: The Moral Limits of Markets*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2012. – 256 b. (s. 202).
37. Schwartz, S. H. An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(1), 2012. – 20 b. (s. 4).
38. Barber, B. *A Place for Us: How to Make Society Civil and Democracy Strong*. New York: Hill and Wang, 1998. – 320 b. (s. 238).
39. Rawls, J. *A Theory of Justice*. Revised Edition. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1999. – 538 b. (s. 158).

40. Taylor, C. *Sources of the Self: The Making of the Modern Identity*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1989. – 601 b. (s. 27).
41. Etzioni, A. *The New Golden Rule: Community and Morality in a Democratic Society*. New York: Basic Books, 1996. – 314 b. (s. 45).
42. Beck, U. *Risk Society: Towards a New Modernity*. London: Sage Publications, 1992. – 260 b. (s. 91).
43. Habermas, J. *Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy*. Cambridge, MA: MIT Press, 1996. – 631 b. (s. 107).
44. MacIntyre, A. *After Virtue*. 3rd ed. Notre Dame: University of Notre Dame Press, 2007. – 286 b. (s. 263).
45. Giddens, A. *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press, 1991. – 256 b. (s. 36).
46. Arendt, H. *Eichmann in Jerusalem: A Report on the Banality of Evil*. New York: Viking Press, 1963. – 312 b. (s. 153).
47. Ricoeur, P. *Oneself as Another*. Chicago: University of Chicago Press, 1992. – 360 b. (s. 162).
48. Sen, A. *Development as Freedom*. New York: Alfred A. Knopf, 1999. – 366 b. (s. 282).